

Mot dunkla moln min lefnads qvällsol stupar ner;
 Men än mig ödet sparat har en lycka:
 Att veta ädla hjertan kring mig vänligt slå,
 Att mången redlig hand i min få trycka
 Jag tackar Er – mitt lif har vunnit värde så.

67 P. E. BERGFALK – J. V. SNELLMAN 26. V 1843
 HUB, JVS handskriftssamling

10

Stockholm d. 26 Maji 1843.

Bäste Broder!

Den 15 denna månad hade jag glädjen att just vid återkomsten från en till Upsala gjord utflykt emottaga ditt bref af d. *8* nästföregående. Tre postdagar har jag låtit förflyta utan svar, emedan jag alla dessa dagar varit hindrad. Nu ändtligen kan jag *hembära* dig min varma och hjertliga tacksägelse för det förtroende du genom omförmälda 20
 bref mig visat, och försöka dess besvarande i den ton, du sjelf erkänner för den rätta, nemligen den i hvilken »vid en muntlig disput en vän talar till en a⟨n⟩nan.» Men med denna afsigt låter ej förena sig, att särskildt svara på några artigheter; du lär ansett convenansen fordra att i ditt bref inflåta, om den vigt mitt omdöme öfver dina skrifter kunde hafva på allmänhetens förtroende till dig m. m. Jag gör derföre, då jag nu svarar på ditt bref, lika litet afse⟨ende⟩ på dessa artigheter, som på ett och annat i din bok om Staten förekommande ut⟨***⟩ emot meningar och personer, hvilka äro mig kära.

Mina ytranden till Häggström föranleddes af en ärlig fråga, den jag trodde fordra ärligt svar, utan fruktan eller önskan, att det skulle komma till din känned⟨om⟩. Jag ytrade då bland annat, att några ställen i din bok tycktes visa, det du ej alltid tycktes hafva ansett dig skyldig att strängt pröfva slutriktigheten i d⟨e⟩ uplysningar och läror, du förkunnat de med Hegelska filosofien obek⟨anta⟩ Svenska, och jag tillade ock, att du, efter hvad jag hört, i någon Tysk ⟨bro⟩chur 30
 temligen öppet uttalat ditt förakt för den låga ståndpunkt, hvarpå svenska bildningen sig befann, men att du likväl sedan, efter hvad jag också ⟨hört⟩, hade förklarad dessa dina ytranden för mindre öfverlagda. Detta hade jag nemligen hört i Upsala, men kan nu mera ej påminna 40
 mig, hvar eller af hvilka. Jag ansåg det likväl ej, såsom du, innebära något förödmjukande för dig: D⟨en⟩ föreställning dina skrifter och våra gemensamma vänner gett mig om ditt *** gaf sannolikhet åt ryktet, att du i en lugnare sinnesstämning kunnat erkänna ⟨att⟩ några förflugna ord varit nog skarpa. Du säger nu, att du i al din tid vill blifva vid hvad du sagt så muntligen som skriftligen. Om detta betyder, att ⟨du⟩ aldrig ämnar undandraga dig ansvar för hvad du sagt, så visste jag ganska väl, att ⟨det⟩ta är hvad både du och hvarje annan hederlig man gör; men betyder det, att ⟨du⟩ i all din listid vill påstå riktigheten af hvar ord, som du en gång fällt, så tillstår jag, att min högaktning för en man ej nedsättes derigenom att han a⟨nser⟩ sig något mindre ofelbar. 50
 Efter de uplysningar, du nu gifvit om ditt ytran⟨de⟩ och utan att känna ordalagen, i hvilka det blifvit framställt, kan jag emel⟨lertid⟩ ej finna någon skäl hvarföre du skulle ångrat det. I sama⟨***⟩ med detta ämne förmäler du äfven, att Upsala vredgats deröfver, att du ser glad ut och

emottagit middagsbjudningar, sedan du »påstått det förskräckliga». Sjelf Upsalabo och väl bekant med Upsala fanatism har jag dock aldrig hört omtalas sådant. Jag minnes med nöje, att du en gång vid en tarflig middag skänkt mig ditt sällskap, och, ehuru jag nu väl kommer att framställa mig i en dager, som ej behagar dig, hoppas jag att, om din väg än en gång bär genom Upsala, du också då skall visa mig dylik vänskap och att vi båda, oakadt vår olikhet i meningar, skola se lika glada ut som förr.

- 10 Men det är tid att lemna dessa preliminärer och komma till din bok om staten. Det är mina yranden om den, som föranledt ditt bref; och det är billigt att svaret så fort som möjligt uptager detta ämne. Denna bok har jag med nöje och tacksamhet genomläst. Skrifsets behag underhåller ända igenom lusten att fortsätta läsningen; och der man ej råkar nya tankar, gifva de *** vändningarne dock läsarens tanka ständig sysselsättning. Genom den ojemförligt större delen af arbetet går en ädel och frisinnad anda; och vissa partier t. o. m. om vår tids fordran af arbetets frihet och af politisk frihet utmärkes af verkligt djupt i tankan. Icke desto mindre har jag utan förundran sett, hvad du med förtrytelse omtalar, att arbetet ej allmänt blifvit uppskattadt så som
- 20 du anser det förtjena. Det har inom tidningsverlden blifvit med jubel emottaget af frihetens fiender men med blandade känslor helsadt af dem, som anse sig såsom frihetens egentliga och rätta vänner. Jag tviflar att någondera ur vetenskapens synpunkt betraktat din bok. Det måtte då vara några af bokens praktiska resultat som väckt å ena sidan jublet och å den andra ovissheten, huru man skal säga saken. Ser man litet närmare till, är det ej heller svårt att upptäcka *** praktiska resultat. Det har nemligen fallit sig så, att du förklarar *** emot de reformer, dem man i Sverige med största ifver omtvistadt, nemligen af civil- och kriminal-lagen, samt af representant valen. Nu
- 30 vet du väl, att ingen vår *** och i vårt land kan med hopp att blifva hörd öppet förklara sig mot framställandet. Fienderna till detta begagna derföre alltid den taktik att högt ***a sin ifver för detsama; men ifrigt undergräfvade de reformförslag, som möjligen skulle kunna för den nationella bildningen blifva fruktbarande. Måne ej våre politiske partiskribenter skulle kunnat tro sig i din bok upptäcka en dylik taktik, och efter denna förmenta upptäckt helsat dig som vän eller fiende? Måne denna misstanka skulle blifvit försvagad, i fall de fått veta, hvad jag svårligen tror hafva varit dem bekant, att du i frågan om civil- och kriminallagens ombildning öfvergått ifrån din mästare
- 40 till hans motståndare men deremot, sedan du i det flesta tillämpningarne af hans filosofi på våre förhållanden och institutioner afvikit från denna mästare, i frågan om representantvalen hufvudsakligen fasthållit hans mening? Måne en *sådan* tanke ej ytterligare kunnat styrkas deraf, att ehuru du förfäktar utvecklingens nödvändighet, du likväl nästan med passionerad värma yrar dig mot brådstörtade ändringar, men jemförelsevis lugnt mot de skribenter, hvilkas diktan och trängtan *går* ut på att i det längsta kvarhålla nationer på sama standpunkt. Besinnar du aldt detta med lugn, så torde du lätt kunna förklara huru de recensenter du omtala kunnat förbise, att den
- 50 politiska frihet, du erkänt för den sanna, icke finnes förverkligad i något annat Europeiskt land, än Norrige, (och några Schweitzerkantoner). Mig, som tillräckligt fått erfara hvilka misstankar den politiska partiandan kan skapa sig, och som efter denna erfarenhet ej mera kan förvånas af något i denna väg, har det sätt, hvarpå din bok blifvit emottagen, i sanning alls icke öfverraskat; och jag tviflar, att de,

hvilka till skyarne uphöjt den nya läran om staten, gifvit mera akt på förhållandet med Norrige och den af dig erkända sanna, politiska friheten, än dina motståndare. Hade detta fallit de förra in tviflar jag, att du från detta håll vunnit så många loford. Sjelf kan jag <***> förstå, att du i en mening måste tillerkänna Norrige som afskaffat all börd<***> en hög grad af politisk frihet. Men om detta framsteg synes en Finne stort, <före>faller det en Svensk, som ser och känner huru Adeln, i hans fädernesland, dag<li>gen sjunker ned från sin storhet så föga maktpåliggande, att det svårligen faller honom in att för denna bedrift sjunga Norriges lof, eller vänta att höra det af någon annan sjungas. Och att du åtminstone ej i allmänhet är någon beundrare af Norrige, det kan man klart se i din bok sidan 432. Detta om de omdömen, din bok redan fått upbära i tidningarne. En recension har ock i Frey blifvit införd; den är författad af Carlsten, såsom jag kan se af signaturen; för öfrigt modererad, men föga ingående i ämnet. Du yttrade dig sjelf först om Skaratidningen (som jag ej läst) och Aftonbladet; och jag har derigenom funnit mig upmanad att så godt jag kan förklara det <för> dig sjelf möjligen oväntade sätt, hvarpå din bok i Sverige blifvit af tidningspressen och den litterära *** i Upsala emottagen. Hvad mig sjelf och mina tankar om denna bok angår, har jag redan upgifvit hvad jag uti densamma funnit förtjensfullt. Det återstår nu att tillägga, det jag der visserligen ock funnit åtskilligt, hvarmed jag varit mindre belåten; och detta inskränker sig ej blott till det juridiska (och nationalekonomiska), som du ansett dig böra uptaga. I dessa delar äro misstag från en författare, som för dessa ämnen <är> så främmande som du så naturliga, att man snarare måste förundra sig öfver att du någon gång undgått sådana, än att du begått dem. Jag kan således väl i en recension för ett Svenskt publicum anse mig pligtig att anmärka några misstag af detta slag; men icke att enda ögonblick tro bokens egentliga värde nedsatt genom något, som i detta hänseende finnes att påminna. Vigtigare anser jag deremot de anmärkningar vara, som det rättsfilosofiska i ditt arbete föranleder. Du har meddelat mig din förmodan, det endast ett tillfälligt öfver-seende af din tankegång föranledt mig till misstanken om att du begått inkonsequenser. Jag tackar dig upriktigt och hjertligt för detta på förhand gifna meddelande; och jag erkänner det såsom en varning, hvilken jag är skyldig att akta, innan jag framträder med beskyllningar, som kunna blifva svåra att bevisa. Men efter denna tacksägelse och efter detta erkännande måste jag lika upriktigt förklara, det jag hvarken före inhändigandet af ditt bref eller före samtalet med Häggström, så lättsinnigt, som du tyckes tro, undersökt grunderna för den anklagelse jag sagt din bok förtjena, ej heller efter genomläsningen af ditt bref funnit min öfvertygelse i någon mån skakad. Det är möjligt, att jag, såsom du förmodar, öfversett din tankegång -- den är ej alltid lätt att förstå, då man måste jemföra flera olika ställen för att inse den verkliga betydelsen af hvarje -- men då är öfverseendet icke följt af ett förhastande, utan af min öförmåga att läsa en dylik filosofisk bok. Ty jag har vid hvar ny genomläsning, -- och jag har efter det jag fick ditt sista bref fulländat tvenne sådana -- trott mig upptäcka flera, i stället för färre svaga punkter i dina påstående och bevis. Denna bekännelse har åtminstone uppriktighetens förtjenst, <***> *** att ej åsyfta någon mildring i det omdöme mitt djerfva tvifvel på <***> filosofiska fallenhet må ådraga mig.

Det första, som i din bok stört mig, är den yterlighet, hvartill du drifvit vissa Hegelska satser eller vissa från sådana satser dragna

konsekvenser: ett *felt*, «som» företrädesvis synes mig hafva inträffat med sådana Hegelska satsar, «som» redan i sin ursprungliga gestalt väckt misstroende. Det förefaller mig «såsom hade du funnit ett verkligt nöje uti att uptaga sådana och framstålla» dem, i sin största skärpa, till mål för en häpen verlds beundran, men «fått umgälla detta nöje med missödet att själf missförstå mästartens mening. Så har du med utmärkt kärlek omfattat den bekanta, i Hegels företal up«stå»lda satsen: »was vernünftig ist, das ist wirklich, und was wirklich ist, das «ist» vernünftig»; och i flera vändningar återgifvit densama. Sidan» 296 försäkrar du «at»t om den utveckling, som utgör andens lif, är förnuftig, följer någon för«nuftig lag, så måste hvarje ståndpunkt af densama (utvecklingen? Jag förmo«da», att du ej menar lagen.) i sig vara: ett lika så förnuftigt moment, som hvarje annan; och sidan» 448 säger du, att hvarje tid måste, då hon betraktas för sig (sub æternitatis specie) äfven vara i och för sig nödvändig och rättfärdigad samt ingen tid fullkomligare uttrycka andens väsende, än en annan; och, sidan» 35, att för en ytre jemförelse människoslägtet den ena tiden framstår fullkomligare än en annan; men att hvarje moment i världshistorien måste inför Gud i sanning *ses* *** lika rättfärdigadt – – – Af detta är åtskilligt lika sannt, som för hvar och «en» den egnat philosophiens studium någon tid, väl bekant. Utan att vara för detta «studium alldeles främmande lär nemligen ingen neka, det hvar ståndpunkt i andens «utveckling är ett lika förnuftigt moment, som hvar och en annan; emedan klart är» att den ena ståndpunkten *är* lika nödvändig, lika grundad i förnuftets, i andens väsende, som den an«dra» och att således t. ex. barnets ståndpunkt är lika nödvändig, lika grundad i a«ndens väsende, som mannens. Tillämpas detta på tidehvarven, (och tillämpningen är ej svår), så inses lätt, att hvar tid, ej blott då han betraktas för «sig,» utan ock då han sammanställas med föregående och efterföljande tidehvarf»

30 är lika rättfärdigad. Ty hvar och en tid är nödvändig. Men, ehuru jag n«u» ihågkommer din försäkran sidan» 35, att människans fullkomlighet icke består i «en» viss grad af vetande och sedlighet, utan i hennes ständiga förmåga att utvecklas,» kan jag ej af det nu medgifva draga den slutsats, att ingen tid fullkomligare än «en» annan uttrycker andens väsende; och jag kan ej heller finna någon an«nan» väg att bevisa denna sats. Visserligen anser jag andens väsende i sig lika «full»komligt förhanden hos barnet, som hos mannen (ehuru du sidan» 89 säger, det upfos«tran» måste bibringa barnet förnuft); men anden i sig kan vara outvecklad eller utvecklad, *** «***», i senare fallet, mer eller mindre utvecklad och dess uttryck *** «***» dessa olika händelser olika, mer eller mindre fullkomligt. Hvad som *** «***» om individen i detta hänseende gäller också om slägtet. Det gifves «***» tidevarf, då anden i sig ej finnes hos slägtet; men dess utveckling är ganska olika, och följaktligen blir också dess uttryck mer eller mindre fullkomligt; eller, såsom du sidan» 35 säger, människoslägtet framstår för en ytre jemförelse den ena tiden fullkomligare än i en annan. – Ett annat exempel på dylik brist finnes *** sid«orna» 102 och 138, där du roat dig med påståendet, att hvar lag hvilken erkänne«s» såsom sådan eller efterlefves, är rättvis (sidan» 102), eller god och ändamålsenlig (sidan»

50 «138).» Dessa uttryck äro kanske egentligen i din mun tautologiska: Hvar lag som efterlefves innebär erkännandet af ett allmänt förnuft, af en allmän vilja. Att ett sådant erkännande, i och för sig, är en förnuftets triumf, och redan såsom sådant ett godt, detta har du, detta hafva före dig många ådagalagt; och Hegel «an»märker förträffligt, att »hvar stat, om man än efter de grundatser man eger «måste förklara

honom för dålig, eller deri finna den ena eller den andra briste(n), likväl och framför allt om han hör till de utbildade i vår tid, uti sig eg(er) de väsentliga momenterna af sin existens. Staten, tillägger han, är ej nå(got) konstverk, den står i världen, således inom godtyckets, tillfällighetens och <villfarelsens område; dålig behandling kan på många sidor vanställa hono(m,) <men> den ohyggligaste människa, förbrytaren, sjuklingen, krymplingen är likväl en lefva(nde) människa. Det affirmativa, lifvet, består i trots af bristen, och på detta affirma(tiva) ligger vigten.» - - Du menade likväl vid nedskrifvandet af dessa påståenden (tro)ligen något mera, nemligen, att hvar lag som efterlefves 10 är så god, som <de> förtjena, hvilka densamma lyda, och att när desse känna sig i behof af en bättre <och> hafva mod att fordra den, kommer nog också en sådan. Detta kan slutas <***> af de många ställen, der du säger, att de, som lida förtryck, äro det värda, de fördraga det, dels af hvad du <sidorna> 28 och 90 speciellt yttrar om lagförän(drin)g. Väl stå dina yttranden på de två sist nämnda sidorna ej i den bä(sta) inbördes öfverensstämmelse, åtminstone ej i den lättfattligaste. På den <förra> omtalar du, att, när i en nations lag finnes något, hvars förnuftighet på en <viss> den mensklige bildningens ståndpunkt ej kan försvaras, hvarje nakti)ens medlem *tvungen måste följa lagen*; hvaremot <sidan> 90 20 säges, att individ(en) endast då kan inse det förnuftiga i något, som strider mot hans Nations <***> när denna blifvit *en död bokstaf*, hvilken ej mera lefver i nationens tänke- <och> handlingssätt - (och hvilken väl således icke någon finner sig tvungen att <lyda>?). Men detta gör ingen ting i huvudsaken. Din mening kan väl be<***>. Emedlertid blir det dock väl alltid en lek med ord att i ofvan upgifna me)ning nytja orden rättvis, samt god och ändamålsenlig; och leken har häm(nats) på dig sjelf. Af de ställen der denna hämnd framstår tydligast utväljer jag nu blott tvenne. - Det ena är <sidan> 236, der du yrkar en ordentlig 30 <afgö)dadyrkan för hvarje speciallag, hvars förnuftighet man ej kan inse; sedan <du> likväl två sidor förut nöjt dig med resignation som väl ock är det rätta, <***> hvarvid du blott behöft tillägga; »så länge till dess man kan <öfver)tyga sig antingen om lagens förnuftsvidrighet eller om dess »öfverensstä(m)else med förnuftet». - - Det andra stället är <sidan> 96. I stället att med Hegel <fin>na, att den åsigt som försvarar trälldomen, alls icke befinner sig på <***>ftighetens och rättens ståndpunkt; och att den fria viljans ståndpunkt, *** rätt och rättsvetenskap börjar, ligger framom den osanna, för hvilken men(niska)n visar sig såsom naturväsen och blott i sig varande begrep, följakt(digen) äfven 40 såsom ett ting, det man kan ega; i stället säger jag, att med Hegel erkän(na) detta, har du på nyssnämnda sida företagit dig ett slags förlikning mellan <na)tur)ätten och trälldomen, derigenom att du förklarar naturrättens förut af dig <sjelf> medgifna fordran af menniskans personliga frihet på det sätt, att yrkan(det) blott angår *personlig frihet öfverhufvud*. Jag erkän(ner) min fullkomliga oförmåga att tänka ett samhälle, der personlig frihet <icke> finnes för någon, åtminstone för alla de öfrigas enda herre; och följakteli)gen) att tänka något behof deraf, att naturrätten skulle särskildt uttala, något om en <såd)an frihet. Jag blef således redan vid första läsningen af den(na ov)äntade uplysning rätt förundrad deröfver; och min förundran steg än högre, då 50 <***> not <sidan> 273 fann, det du sjelf erinrat om naturrättens sena historiska upkomst, utan att det ens då föll dig in, huru onödigt besväret var att förlika den här gamla tillåtna trälldomen med en för den alldeles obekant vetenskaps fordrin)g(ar.) Och likväl hade du så mycket lättare bort komma på en sådan tanka, som <du> <sidan> 97 sjelf

grundat beviset om trälldomens orättvisa på vår tids fordran af (***) med borgerlig (personlig?) frihet för alla!

Då jag nu en gång kommit in på kapitlet om friheten, och jag också är i färd *med* en ordentlig bekännelse af allt det jag i mina tankar mot dig syndat så kan jag ej undertrycka den allmänna anmärkning, att likasom några delar af din bok, der du talar om vissa steg af frihet, så vidt jag förstår, innehållande det yppersta som i boken finnes, så har å andra sidan frihetsbegreppet ock ej sällan vunnit en lysande hämnd på dig för det du stundom kommit det så nära på lifvet.

10 Jag vill såsom bevis för detta påståendes riktighet blott som hastigast nämna motsägelser mellan sidan 89, der du försäkrar, att lagen icke lägger band på den förnuftiga, sanna friheten och sidan 343, der det heter, att friheten förnekas genom erkännande af lag (N. B. jag tror lika litet som du på det förnuftiga att *** tänka på en politisk lag, som skulle kunna för närvarande eller inom den (***) hvars *** vi kunde försöka att föreställa oss blifva gällande för alla folk; men då är det af dig uppgifna, nyss anförda skälet, som jag ej kan godkänna.).

Jag vill ej heller längre uppehålla mig vid den anmärkning, att du, så vidt jag (***)nes i nästan hela den första hälften af ditt arbete talar om lagen, såsom skulle den omfatta alla mänskliga förhållanden, och 20 såsom skulle den *moralisks* (***)heten på en sådan lagens omfattning endast kunna vinna (se särskildt sidorna (***) samt 143–144); och att du först sidan 220 nämner, att den moraliska friheten fordrar, det menniskan i vissa mål lemnas att ensam med sitt samvete afgöra sitt handlingssätt; och att du ej ens der, i mitt tycke, så väl, som Hegel i Philosophie des Rechts §. 213, bestämmer, hvilka dessa mål egentligen äro.

Men något utförligare måste jag förklara min, äfven efter genomläsande af ditt bref, oförändrade öfvertygelse, att den politiska 30 frihetens begrepp under din hand råkat fara särdeles illa. Du vet sjelf af, att du nytjat namnet politisk frihet i två skilda bemärkelser. Men så framt jag på dylika ting har något förstånd, nytjas namnet uti din bok i *trenne* betydelser. Den ena träffas på sidorna 326–327, och åter sidan 355. – Den andra finnes sidorna 335, 336, 345 och 346. Den tredje finner jag på sidorna 330 och 370. På det först uppgifna stället betyder politisk frihet intet annat än laglig bestämning af rätt till politisk verksamhet. – På i andra rummet anförda ställena betecknar namnet hvars och ens rätt att (***) oberoende på börd, i mån af sin bildning kunna hinna hvart slag af politisk verksamhet (med på 40 sidan 338 uppgifna undantaget). På de sist omförmälda sidorna bestämmes begreppet så, att det är hvars och ens rätt att i mån af sin bildning deltaga i arbetet för staten. Det första slaget af politisk frihet finnes redan i den enväldiga monarkien. I den andra meningen finnes sådan frihet uti hvarje stat, der hvart statsembete utan afseende på börd är tillgängligt för talangen; men någon representatif författning fordras ej till realisering af politisk frihet i denna mening. Den politiska frihet, som sidan 330 och 370 beskrives, fordrar deremot för sin realisation representatif författning och utsträckt (***)rätt, utom undanräddande af bördansspråk. Af de obestämda yttranden i 50 din bok insåg jag redan, att du ej sjelf klart insett skilnaden mellan de båda sistnämnda slagen af politisk frihet, hvilka du ock båda med ett gemensamt namn kallar politisk jemnlighet. Särdeles visar sig förvexlingen sidorna 345 och 378. Och detta är det jag först tadlar. Dernäst klandrar jag, att du ej på hvart ställe der du använder namnet, tydligen förklarar, hvilket af de två skägen, du sjelf redigt tänkt, som

der är i fråga. – Det är möjligt, och troligt, att du vid läsningen af dessa anmärkningar tänker, hvad du i ditt nu besvarade bref sagt: den som ej kan reda sig härmed för honom kan jag ej skrifva. Jag svarar då, först, att jag ej sjelfmant framstigt att begära dessa uplysningar, dem du gifvit, eller dem, med hvilka du yterligere kan hedra mig, och för det andra, att jag verkligen tror mig om att reda mig med din bok, men att det vid dess läsning mer än en gång rann mig i sinnet, att när jag fordom i verlden ***ade Isländska *Grågdsen*, texten alltid var lättare att förstå än den svenska öfversättningen. Så är ock i sjelfva verket din bok, så vidt jag kan döma, vida svårare att förstå än Hegels Philosophie des Rechts; och orsaken till detta förhållande är ej oförmåga hos dig att klart uttrycka begrep; utan en popularitetsjagt, som i förening med din lätthet att författa, tyckes förledt dig till utsväfningar, hvilka i sjelfa verket gjort den till utseendet lättfattliga boken till temligen svårbegriplig. Den som studerat Hegel kan, ehuru ej utan möda, förstå dig; den det ej gjort tror kanske att han förstått dig, men han har det säkerligen icke.

Jag har visserligen ännu åtskilliga anmärkningar och förfrågningar att göra dig; men du torde för den gång vara mätt på sådana. Det torde derföre vara lämpligast att för de *** låta bero med hvad jag nu hunnit säga. Skulle du anse detta förtjont af någon upmärksamhet, skulle du besvara det, och då ytra din önskan, att ***m få del af några yterligere anmärkningar, skall jag hjertligen glädjas öfver tillfället att brevexla med en man, som lugnt kan emottaga anmärkningar, äfven då de icke äro inlindade i smicker. Skulle du deremot anse hvad jag nu erinrat vara oförtjent af din upmärksamhet, så skall du ej heller finna, mig derpå oberedd; och det skall ej störa mitt lugn. Hvad jag hoppas du inser är att man ej så, som jag nu, ingår i explicationer med en författare, för hvilken m ***ser allvarlig och oskrymtad högaktning, och af hvilken man ej hjertligen *** flera snillefoster. Svarar du, så gör det, så fort du kan.

Förlåt brådskan!

Tuus
P. E. Bergfalk

68 O. VON ESSEN – J. V. SNELLMAN 1843

HUB, JVS handskriftssamling

40

Käraste Broder!

Uppriktigt måste jag tillstå att Ditt bref, som jag redan för par veckor sedan emottog, var alldeles oväntadt och derföre också så mycket mer kärkommit både för mig och min Gumma. Sanning sade jag ock icke om jag nekade till att hafva mången gång för mig sjelf brummat både på dig och August, som icke låtit oss höra det minsta af Eder. Här af torde Du finna att det icke qvittadt oss lika om vi haft eller saknat all underrättelse från Dig och härvid måste jag tillägga det jag mången gång haft i uppsåt tillskrifva dig; men då jag icke vetadt på hvilken del af verlden du befunnit dig, har det stadnat dervid.

Det du skrifer om Svärfars omvårdnad, att den hvilat på mig sålunda att jag försträckt honom hans nödiga behofver, är helt och hållit misstag och det loftal du derföre håller tillkommer alldeles icke